

**DE LA FARMÀCIA CLÍNICA ALS SERVEIS
FARMACÈUTICS, A TRAVÉS DE LA FORMACIÓ
CONTINUADA I EL DESENVOLUPAMENT
PROFESSIONAL CONTINUAT**

DISCURS

llegit a l'acte d'ingrés de l'Acadèmica Corresponent

Il·lustre Sra. Dra. M. Pilar Gascón Lecha

Celebrat el dia 23 de maig de 2016

Presentació a càrrec de l'Acadèmic Numerari

Excel·lentíssim Sr. Dr. Jaime Casas Pla

Barcelona
2016

*L'Acadèmia no es fa solidària de
les opinions que s'exposen en les
publicacions, de les quals és responsable
l'autor:*

**Excel·lentíssim Senyor President,
Excel·lentíssims i Il·lustres Senyores i Senyors Acadèmics,
Distingides autoritats acadèmiques i professionals,
Senyores i senyors,**

En primer lloc voldria agrair a la Junta de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya que m'hagi designat per fer la presentació de la nova Acadèmica Corresponent electa, la Dra. Pilar Gascón Lecha. És per a mi un doble honor. Un, pel fet en si, que representa tal distinció, sempre gratificant, i a més de ser un dels signants de la seva proposta, i un altre, per la sincera amistat que li professo des de fa molts temps.

Ens vam conèixer als voltants dels anys 80 a la Càtedra de Història de la Farmàcia de la Universitat de Barcelona, quan tots dos fèiem les primeres passes professionals i d'investigació i les Tesis Doctorals. Després, curiosament, al llarg del anys, hem tingut trajectòries professionals molts cops paral·leles i coincidents, donant-se la paradoxa que en molts casos un ha substituït a l'altre en els mateixos càrrecs o funcions.

Jo assimilaria a la Dra. Gascón al d'un gran medicament d'ampli espectre. Al llarg de la seva vida professional ha tingut l'oportunitat d'exercir la professió en diversos àmbits, des de l'oficina de farmàcia, i com després veurem, també en altres càrrecs en institucions professionals i institucionals així com a la docència i a la investigació, el que li proporciona un gran ventall des d'on contemplar i descriure la nostra professió, la del farmacèutic.

Ha sigut i continua essent una verdadera defensora del paper del farmacèutic com agent de salut comunitari i pròxim a la població, i ha dedicat una gran part de la seva activitat professional a que el farmacèutic assumeixi més responsabilitats professionals i, per tant, es converteixi en un sanitari cada cop més imprescindible.

Promotora i defensora de les corrents de la Farmàcia Clínica i de l'Atenció Farmacèutica en el àmbit comunitari, tasca que ha portat a terme des del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, el Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya i des de la Fundació Pharmaceutical Care. La Dra. Gascón va néixer a Barcelona, sense antecedents familiars farmacèutics. Va escollir la carrera de farmàcia, “per eliminació”, però segons ella mateixa explica, amb el temps i la dedicació s’ha convertit en una autèntica vocació.

Es llicencià en Farmàcia l’any 1981 a la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona on deu anys després es doctorà amb la Tesi Doctoral “Farmàcia Comunitària: aproximació a la farmàcia Clínica”. Per completar la seva formació va realitzar diversos estudis de postgrau dins del seu àmbit professional, la Farmàcia Clínica i l’Atenció Farmacèutica.

Un cop finalitzada la carrera, exercí la professió com a titular d’una oficina de farmàcia al barri de Gràcia de Barcelona, des de l’any 1982 al 2006.

Ha participat activament en nombrosos congressos, simpòsiums i taules rodones tant com a ponent, com a membre dels Comitès Organitzadors o conferenciant arreu de l’Estat Espanyol, essent directora del Congrés Infarma de l’any 1999.

Té en el seu Currículum personal la participació en la publicació de 8 llibres i d’una gran quantitat d’articles, la majoria d’ells sobre la temàtica de la seva principal activitat, l’Atenció Farmacèutica.

Ha format part de Comitès Científics i de representació, com el del Comitè Tècnic de Farmàcia del Consell Català de la Formació Continuada de les Professions Sanitàries del Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, i també la duta a terme dins de la Fundació Pharmaceutical Care, essent a més Presidenta entre els anys 2007 i 2010, així com les diverses funcions dins del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona i del Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya, on ha desenvolupat diversos càrrecs, vocal d’oficina de farmàcia, vocal de docència i membre del Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya, on des del 2008 fins l’actualitat ocupa el càrrec de Secretària.

En el camp docent, també cal destacar la seva activitat docent, donant conferències arreu de l’Estat Espanyol, impartint diversos cursos, essent

a la vegada Professora associada d'Estades en Pràctiques Tutelades de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona des de l'any 1996 fins el 2015 i Professora associada del Grau de Farmàcia de la Facultat Blanquerna Salut de la Universitat Ramón Llull des del 2014.

Al llarg del seu discurs, com després comprovaran, fa un repàs històric, normatiu i legal del desenvolupament de la que es denominà Farmàcia Clínica, però que ha evolucionat cap a l'Atenció Farmacèutica, Farmàcia Assistencial o Serveis Professionals, a través de la Formació continuada farmacèutica.

He estat amb els que opinen que aquest concepte sempre ha estat present en el desenvolupament de les tasques del farmacèutic, i que actualment es realitza amb procediments diferents i sovint amb noves eines, interpretant-se como a una nova activitat del professional farmacèutic. Així, la Dra. Gascón ho manifesta en la seva intervenció, encara que en algunes de les conclusions i advertències, amb una gran visió de futur, ja les mostrà en la seva Tesi doctoral, ara farà 25 anys i que continuen sent perfectament vàlides.

Tot i que la Dra. Gascón es centra en el farmacèutic comunitari hi ha conceptes que són extrapolables i d'interès a altres entorns professionals, i aprofita tot el discurs i especialment en les conclusions per donar un grapat de suggeriments i consells que de ben segur no passaran desapercebuts.

Abans de finalitzar la meva presentació permeti'm felicitar també al seu marit, Ferran Mercadal, i les seves dues filles, l'Angela i l'Aleksandra, aquí presents, pel suport que sé que sempre li donen, i també perquè sé, que estan, a part d'ella, plens de joia pel que li representa formar part d'aquesta Institució.

Crec i estic segur que la seva presència a l'Acadèmia serà molt enriquidora, i és per això que, una vegada hagi llegit el preceptiu discurs reglamentari, demano a l'Excel·lentíssim Sr. President li entregui el títol acreditatiu i li imposi la medalla d'Acadèmica Corresponent d'aquesta Reial Corporació.

Moltes gràcies.

**DE LA FARMÀCIA CLÍNICA ALS SERVEIS
FARMACÈUTICS, A TRAVÉS DE LA FORMACIÓ
CONTINUADA I EL DESENVOLUPAMENT
PROFESSIONAL CONTINUAT**

ÍNDEX

1. Preàmbul	9
2. Justificació	10
3. Antecedents	13
4. Evolució	16
4.1. Dades, innovació i tecnologia	17
4.2. Serveis Professionals Farmacèutics	19
4.3. Normativa legal.....	22
4.4. L'acreditació a Catalunya.....	23
5. Futur	27
5.1. Desenvolupament Professional Continuat Individual.....	27
5.2. Desenvolupament Continuat Professional en el marc farmacèutic internacional	31
6. Conclusions	32
7. Bibliografia.....	33

**Excel·lentíssim Senyor President,
Excel·lentíssims i Il·lustres Senyores i Senyors Acadèmics,
Distingides autoritats acadèmiques i professionals,
Senyores i senyors,**

1. Preàmbul

En primer lloc vull expressar el meu sincer agraïment per l'honor que m'atorga aquesta Reial Acadèmia que avui formalitza el meu ingrés com a acadèmica corresponent i molt especialment als molt il·lustres acadèmics que tingueren la generositat de presentar la proposta de sol·licitud del meu ingrés, Dr. Jaime Casas, Dr. Josep Iglesias i Dr. Xavier Sorní (q.e.p.d.). I també a tots els il·lustres acadèmics que ho han fet possible amb el seu suport. També vull agrair a tots els presents que han tingut l'amabilitat d'acompanyar-me en aquest acte.

En aquests moments d'especial emoció vull tenir unes paraules de record i d'agraïment per aquelles persones que al llarg de la meua trajectòria professional han tingut una especial rellevància perquè m'han permès conèixer, participar i progressar en una professió que estimo cada dia més. La Dra. Anna Mª Carmona excel·lentíssima acadèmica, em va permetre elaborar la tesina i la tesi doctoral sota la seva direcció, apropant-me al món acadèmic i de recerca. El difunt Dr. Joaquim Bonal em va fer obrir els ulls davant les possibilitats de realització professional que podia desenvolupar el farmacèutic comunitari de la mà de la farmàcia clínica, així com conèixer en primera línia l'abast i transcendència de la formació continuada, tema sobre el que versarà el present discurs. L'insigne company i amic Joan Duran per haver-me donat l'oportunitat d'endinsar-me en el món col·legial i conèixer i poder participar de manera propera de la Institució Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, durant la seva presidència. L'insigne company i amic Jordi de Dalmases per oferir-me participar en la institució col·legial i en el Consell de Col·legis

Farmacèutics de Catalunya en una nova etapa de la meua vida professional. El Dr. Jaime Casas, il·lustre secretari d'aquesta Reial Acadèmia a qui vaig conèixer en el Departament d'Història i Legislació de la Facultat de Farmàcia i amb qui al llarg dels anys hem compartit molts moments de la vida acadèmica i col·legial.

També vull expressar el meu reconeixement i estima per a tots aquells companys i companyes de professió amb els que he treballat i compartit intensos moments tan en el món docent com col·legial perquè sempre he trobat companyonia i col·laboració i han contribuït sense dubte a fer-me millor farmacèutica.

En l'aspecte més personal vull manifestar un particular agraïment a la meua família, el meu pare (q.e.p.d.) i la meua mare per haver-me inculcat l'amor al treball i la constància i molt especialment als que avui m'acompanyen en aquest acte, el meu marit Ferran i les meves filles Angela i Aleksandra, per haver sabut entendre'm i comprendre el temps dedicat a la professió.

2. Justificació

El tema escollit com a fil conductor per dissertar en aquest discurs d'ingrés en aquesta excelsa institució és la Formació Continuada. En un primer apartat abordaré la Justificació de la temàtica escollida i a continuació exposaré els antecedents d'aquesta activitat en el nostre entorn. En el tercer apartat faré un repàs de l'evolució que aquesta activitat ha tingut en els darrers trenta anys i com a últim capítol exposaré el que penso que ha de ser el camí futur i com i per què s'ha d'integrar la formació continuada com a activitat inherent i essencial al desenvolupament continuat dels professionals farmacèutics.

El motiu d'haver escollit aquesta temàtica es que aquesta activitat ha estat permanentment present durant la meua vida professional, primerament durant els 24 anys d'exercici com a titular d'oficina de farmàcia, que durant un temps vaig compaginar amb la docència de grau en l'assignatura d'Estades de Pràctiques Tutelades de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona, activitat docent a la que actualment hem dedicat com a professora del Grau de Farmàcia de la Facultat Blanquerna Salut de la Universitat Ramon Llull.

El meu contacte inicial amb la Formació continuada col·legial es va produir quan recent llicenciada l'any 1982 vaig saber d'una activitat formativa organitzada pel Col·legi de Farmacèutics de Barcelona sobre una temàtica de la que no havia sentit parlar mai però que a priori em va semblar interessant: "Seminari de Farmàcia Clínica". L'assistència a aquell seminari va marcar sense dubte tot el que ha estat la meua vida professional.

Encara que ara pugui semblar obvi, aquest fet em va fer donar-me'n d'una realitat: la formació continuada és una necessitat inqüestionable per a tot professional i encara més per a un professional sanitari.

La formació continuada cobreix en primer terme una necessitat essencial com és proporcionar una revisió actualitzada dels coneixements científics i professionals adquirits durant la formació de grau i a la vegada facilita nous coneixements que permetran l'adquisició de noves competències professionals que podrien ser impensables quan es van cursar els estudis universitaris.

En segon terme vull destacar que la formació continuada té característiques particulars per als farmacèutics comunitaris. Per aquest motiu vull avançar que tot i que el meu discurs versí de manera general al voltant de la formació continuada, en la major part d'ell em centraré en el pes específic que té per al farmacèutic comunitari. En aquest sentit cal tenir present que ajuda a pal·liar en part el freqüent aïllament professional, conseqüència per altra banda d'un model farmacèutic d'excel·lència que permet gaudir a la població catalana de la màxima accessibilitat als medicaments i a l'atenció farmacèutica. Els farmacèutics que treballen integrats en equips, ja sigui a la Indústria, la Farmàcia Hospitalària, la Farmàcia d'Atenció primària o la Salut Pública exerceixen la seva pràctica en contacte directe amb altres companys, farmacèutics o d'altres professions, aconseguint de manera diària intercanvi de coneixements, enriquiment professional i també competitivitat. Aquestes característiques no es donen habitualment en la farmàcia comunitària per la qual cosa, la formació continuada és un factor determinant alhora de cobrir en part aquesta necessitat.

El tercer element que els vull traslladar i que considero cabdal en la formació continuada és el paper que representa alhora de posar en marxa noves actuacions professionals que tot farmacèutic ha d'incorporar en la seva activitat al llarg de la vida professional. No únicament ha d'adaptar

i incorporar els nous coneixements sinó també adaptar-se a les noves formes d'exercir la professió.

La mil·lenària història de la nostra professió passa per un punt d'inflexió quan apareix el medicament elaborat industrialment. La farmàcia reconeguda com a únic centre d'elaboració de medicaments passa a convertir-se majoritàriament en centre expenedor de medicaments elaborats per les indústries farmacèutiques i la tradicional elaboració de Fórmules Magistrals quedà relegada a un segon terme en volum d'activitat. Tots els farmacèutics com a professionals coneixedors dels medicaments han de tenir un paper protagonista en la recerca de nous i millors principis actius, en el desenvolupament de medicaments cada cop més segurs i eficaços. I els farmacèutics que exerceixen en l'àmbit assistencial a més tenen la responsabilitat de fer que els medicaments que indiquen i dispensen facin obtenir els millors resultats de salut als pacients que els prenen.

Aquesta manera d'entendre l'actuació professional centrada en el pacient, denominada Farmàcia Clínica que personalment vaig conèixer i aprendre gràcies a un curs de formació continuada l'any 1982, no va aparèixer com a assignatura troncal i obligatòria per a tots els estudiants fins al Pla d'Estudis del 1992 de la Universitat de Barcelona ^[1], essent la primera Facultat estatal que va contemplar aquesta matèria obligatòria dins dels Plans d'estudi homologats de Farmàcia. Aquí vull fer el meu reconeixement a professors de la Facultat com el Dr. Eduardo Mariño qui va impulsar la incorporació d'aquesta matèria abans que formalment s'incloués en el Pla d'Estudis ^[2].

L'ensenyament universitari s'adapta a les necessitats dels professionals que necessita la societat; però es cert que ni a gust ni a ritme unànime per a tots els docents ni per a tots els professionals.

Però tot i la més actualitzada formació de grau, es essencial una formació continuada que proporcioni als farmacèutics exercents els coneixements, les habilitats i les aptituds per adaptar l'actuació professional a les necessitats canviants de la societat.

Per preparar aquest discurs he rellegit la tesi doctoral que vaig presentar l'any 1991^[3] i he tingut la satisfacció de comprovar que malgrat els 25 anys que han passat, alguna de les afirmacions o pronòstics que em vaig atrevir a formular no anaven errats. "La Farmàcia i també les funcions del farmacèutic estan experimentant unes mutacions que cal que es reco-

nequin, s'acceptin i es potenciïn. La propera farmàcia de l'any 2000 serà sense dubte un centre sanitari on es proporcionaran serveis d'atenció a l'usuari i on conjuntament amb els medicaments es dispensaran serveis. El farmacèutic que exerceixi en aquesta farmàcia serà el dispensador de serveis d'atenció farmacèutica a la població; s'haurà integrat plenament en el Sistema d'Atenció Primària de Salut i estarà realitzant tasques de prevenció i control sanitari”.

Per a l'exercici del farmacèutic que necessita i exigeix la societat del segle XXI és imprescindible, la formació continuada del farmacèutic comunitari. Aquesta formació ha de proporcionar coneixements però també és indispensable que estigui alineada per millorar l'activitat professional i sigui objecte del desenvolupament dels serveis professionals farmacèutics.

3. Antecedents

Als anys 80 la Junta de Govern del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona presidida per Francesc Borrell va acordar que la formació continuada dels farmacèutics, anomenada llavors com a reciclatge, havia d'esdevenir necessària per al col·lectiu i que el Col·legi havia de promoure-la. En aquest sentit podem recordar que en el seu comiat com a president de la Junta sortint al febrer de 1982 recordà que el Col·legi havia iniciat durant el seu mandat els “cursos de reciclatge continuats” amb una gran acollida per part dels farmacèutics que emplenaren les places disponibles i la repetició dels continguts que havien estat gravats en vídeo i que es varen reproduir a les diferents comarques ^[4].

Durant el mandat del següent president, Josep Mª Gras, les activitats de reciclatge van ser dirigides pel Dr. Joaquim Bonal qui aportà el seu coneixement i lideratge sobre la Farmàcia Clínica per fer que les activitats formatives que s'organitzaven cobrissin les necessitats d'actualització però a més incidissin en els coneixements que els farmacèutics havien d'incorporar com a essència del seu desenvolupament professional. En aquella època i de la mà de la comissió de reciclatge es van iniciar també activitats de recerca en l'àmbit professional com el “Estudi d'hàbits terapèutics i grau d'informació de pacients hipertensos. Estudi de col·laboració entre farmacèutics d'hospital i d'oficina de farmàcia” ^[5].

Durant els anys següents i sota la tutela del primer vocal d'oficina de far-

màcia que tingué el Col·legi de Barcelona, Benet Fité, es va promoure la creació l'any 1987 del nou Servei de Formació Continuada amb la gestió per part d'un Coordinador de Reciclatge, activitat que vaig tenir el plaer de portar a terme durant quatre anys ^[6]. Val la pena recordar que aquell mateix any tal com consta en el mateix Butlletí Informatiu del Col·legi, es va constituir la Societat Catalana de Farmàcia Clínica a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears, amb l'objectiu de perfeccionar la formació científica i humanística dels farmacèutics al mateix temps que facilitar la transversalitat i col·laboració interprofessional.

Les funcions que havia d'assumir aquell coordinador de reciclatge l'any 1987 eren les següents:

- 1) Fer del programa de reciclatge del Col·legi una eina plenament útil i pràctica, flexible i adequada a les necessitats reals i prioritàries dels farmacèutics.
- 2) Aglutinar, promocionar, assessorar i coordinar els diferents aspectes de la pràctica professional que es realitzin ara o es puguin realitzar en un futur a les Oficines de farmàcia.

Com es pot apreciar, quedava perfectament definida la voluntat que a través del reciclatge a més de l'actualització de formació, es poguessin assolir noves actuacions professionals adequades a les necessitats sanitàries de la societat. Es parlava llavors de potenciar el carnet de medicació, les instruccions d'ús del medicament i la vigilància de malalts crònics entre d'altres.

Durant els quatre anys (1987-1990) que amb molta satisfacció em vaig ocupar d'aquesta tasca de coordinació del reciclatge del Col·legi de Barcelona, es van dur a terme una trentena d'activitats de formació continuada lligades a l'activitat assistencial. Al mateix temps, es van dissenyar diverses actuacions professionals per dur a terme a continuació d'alguns dels cursos de formació ^[7]. Aquestes iniciatives es van enquadrar en l'àmbit de la Consulta e Indicació Farmacèutica, la Informació de medicaments, el Seguiment de pacients crònics, les Interaccions, i els Estudis d'investigació sobre la pràctica assistencial.

Durant aquests anys es van publicar els primers Protocols d'actuació farmacèutica davant les Consultes més freqüents que arriben al farmacèutic comunitari, identificant amb claredat les senyals d'alarma que originen

la derivació al metge així com establint les pautes terapèutiques d'Indicació Farmacèutica amb la incorporació del criteri de selecció de medicaments per a aquells que no requereixen de prescripció mèdica.

En el camp de la informació sobre el tractament de problemes de salut de consulta farmacèutica es van editar els primers tríptics informatius sobre antigripals, laxants, ectoparàsits, diarrea, tos, febre e hipertensió.

En l'àmbit del seguiment de pacients crònics es va dissenyar el "Programa d'atenció al pacient hipertens a càrrec dels farmacèutics d'oficina de farmàcia". Aquest programa enllaçava la corresponent activitat de formació continuada sobre la Hipertensió i el seu tractament amb el desenvolupament de les actuacions professionals del farmacèutic. Es va abordar tot el referent a la Informació escrita tant sobre la pròpia hipertensió com sobre cada un dels medicaments antihipertensius, la detecció precoç de la hipertensió i el seguiment continuat de pacients hipertensos.

La detecció i el maneig d'interaccions des de la farmàcia va ser una altra activitat desenvolupada durant aquells anys. A partir d'una activitat de formació continuada sobre interaccions es va desenvolupar un procediment per a l'actuació protocol·litzada del farmacèutic a l'hora de detectar interaccions significatives davant la dispensació de medicaments de prescripció i/o d'indicació. Per facilitar aquesta tasca al farmacèutic es va elaborar un programa que descrivia les interaccions medicamentoses rellevants amb la descripció de l'efecte, la valoració del seu risc i la proposta d'actuació del farmacèutic en cada cas.

Com a continuació d'un curs sobre Reaccions adverses a medicaments es va iniciar el "Estudi pilot de Farmacovigilància a càrrec de farmacèutics comunitaris" ^[8]. Cal recordar que en aquells moments el programa de Notificació Voluntària de Reaccions adverses a medicaments a través de la targeta groga era només possible per als metges i els farmacèutics d'oficina no tenien permesa la seva participació.

Aquell programa pilot desenvolupat des del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona, gràcies a una Beca de l'any 1988, va ser portar a terme amb les companyes i amigues Mª Teresa Bassons i Cristina Selva. L'estudi que ara pot semblar llunyà, va servir per demostrar l'efectivitat del farmacèutic comunitari comunicant de manera voluntària sospites de reaccions adverses. Avui i des de fa molts anys la participació activa del farmacèutic en el sistema de farmacovigilància no només és una realitat

sinó també una obligació recollida en la legislació vigent ^{[9], [10]}. Els farmacèutics catalans han mostrat ser un col·lectiu capdavanter alhora de proposar e iniciar noves iniciatives professionals sobre farmacovigilància, com bona prova és el Pilotatge de farmàcies sentinel·les recentment impulsat i posat en marxa entre el Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya i el Departament de Salut.

Per acabar aquest apartat d'antecedents, penso que cal fer un reconeixement públic al que els dirigents de la professió van saber interpretar ben aviat com a una necessitat, impulsant una Formació Farmacèutica continuada que aportés coneixements i a la vegada apropés al farmacèutic a noves actuacions farmacèutiques com a professional.

En aquesta tasta d'impulsar la Formació continuada com a instrument de millora per als professionals s'hi van sumar també aviat altres entitats a més dels Col·legis professionals, com ara cooperatives farmacèutiques de la distribució i societats científiques.

En aquest punt em permetran que faci una menció especial pel meu lligam personal a una entitat com és la Fundació Pharmaceutical Care que va ser constituïda l'any 1998 per promoure específicament activitats científiques i professionals sobre Atenció Farmacèutica. Aquesta organització sense ànim de lucre, que té la finalitat de potenciar el paper del farmacèutic a la societat ha sigut des dels seus inicis capdavantera en el desenvolupament a tot l'Estat d'activitats formatives per promoure i desenvolupar l'Atenció Farmacèutica ^[11].

4. Evolució

Les activitats de Formació continuada per al col·lectiu farmacèutic ha tingut un creixement exponencial en els darrers vint i cinc anys.

A nivell col·legial, vaig traspasar el testimoni de coordinadora de reciclatge a la companya Cristina Rodríguez, qui a partir d'aquells inicis ha sabut liderar l'avui imprescindible i potent Servei col·legial de Formació i desenvolupament professional.

4.1. Dades, innovació i tecnologia

Actualment el Col·legi de Farmacèutics de Barcelona organitza anualment unes cent trenta activitats formatives que són ateses per uns 8000 farmacèutics.

La demanda de descentralització de les activitats que fa 30 anys es va mirar de pal·liar a través de gravacions en vídeo, avui en dia és una realitat gràcies al desenvolupament de la tecnologia de la informació i la tecnologia de l'aprenentatge. La plataforma Àgora Sanitària posada en marxa l'any 2008 conjuntament pels Col·legis de Farmacèutics de Barcelona i Madrid, està reconeguda com a un dels portals de formació on line escollits pels professionals farmacèutics de tot l'Estat per formar-se. La formació transversal que ofereix, l'aplicació pràctica dels coneixements que s'adquireixen, el feedback dels tutors i el format innovador són els aspectes més ben valorats pels alumnes ^[12].

Però a més, el Servei de Formació continuada es va convertir en el Servei de Projectes, donant contingut a allò que es va preveure l'any 1987 com a punt de partida per al desenvolupament de noves iniciatives i actuacions, que avui definim com a Serveis Farmacèutics Professionals. El servei de formació continuada del Col·legi de Farmacèutics de Barcelona ha estat capdavanter en la recerca i la innovació quan a posar en pràctica en la farmàcia comunitària activitats professionals novadores.

Alguns dels Serveis professionals que avui a Catalunya estan concertats amb el Servei Català de la Salut com la Detecció del VIH o el Cribratge de càncer colorectal són una realitat gràcies al desenvolupament de pilotatges dissenyats en aquest servei.

Un altre exemple d'aquesta realitat ha estat la implicació del farmacèutic en la millora de l'adherència terapèutica a través dels dispositius personalitzats de dosificació. A partir de la voluntat d'uns farmacèutics, el Col·legi de Barcelona es va implicar en la necessitat de fer factible per a la farmàcia aquesta actuació considerada inicialment com al·legal. Es va definir la formació i els procediments de qualitat necessaris per a què els farmacèutics proporcionessin aquesta activitat d'atenció farmacèutica als usuaris que ho requerissin, amb les màximes garanties. Aquella voluntat i visió inicial de reforçament de la professió va fer possible que finalment l'any 2011 es reconeixes a la Llei de Garanties que "A les oficines de farmàcia, els farmacèutics (...) un cop dispensat el medicament

podran facilitar sistemes personalitzats de dosificació als pacients que ho sol·licitin, en ordre de millorar el compliment terapèutic, en els tractaments i amb les condicions i requeriments que estableixin les administracions sanitàries competents”. Aquest canvi legislatiu va comportar que a Catalunya el Departament de Salut i el Consell de Col·legis publiquessin la Guia de Seguiment Farmacoterapèutic amb sistemes personalitzats de dosificació” i que els farmacèutics que volguessin prestar el servei, s’adherissin a un Conveni de col·laboració entre ambdues entitats per a la prestació del servei de seguiment farmacoterapèutic amb sistemes personalitzats de dosificació ^{[13], [14]}.

En aquesta Guia es detalla el procediment per portar a terme el servei i també s’inclouen les necessitats de formació que ha de tenir el farmacèutic per poder-lo desenvolupar. Concretament es diu:

“Tan el farmacèutic titular com tot el personal farmacèutic que intervé en el servei de seguiment farmacoterapèutic amb SPD han d’acreditar que han superat el curs de formació corresponent.

Aquest curs de formació ha de complir els següents requisits:

- a) Estar acreditat pel Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries o una entitat equivalent amb capacitat per acreditar.
- b) Constar d’un mínim de 1,2 crèdits.
- c) Tenir el següent contingut mínim:
  - Un primer bloc introductor i on es defineixin els sistemes personalitzats de dosificació, els seus antecedents i el marc normatiu.
  - Un segon bloc on es defineixin els requisits humans i tècnics per elaborar l’SPD d’acord amb els requisits necessaris i els protocols d’actuació professional que es defineixen a la Guia de Seguiment Farmacoterapèutic amb Sistemes Personalitzats de Dosificació del Departament de Salut i el Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya.
  - Un tercer bloc on s’expliquen els procediments normalitzats de treball que es detallen a la Guia de Seguiment Farmacoterapèutic

amb Sistemes Personalitzats de Dosificació del Departament de Salut i el Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya.

En cap cas, l'oficina de farmàcia podrà desenvolupar el servei si no disposa del personal amb la preceptiva formació.”

El binomi “formació continuada - nous serveis professionals” es bidireccional. Podem afirmar que la primera és necessària per als segons i alhora que el desenvolupament dels Serveis no serà possible sense la imprescindible formació actualitzada dels farmacèutics.

4.2. Serveis Professionals Farmacèutics

Parlar avui en dia de Serveis pot inclús interpretar-se com a una moda o tendència. Però el camí cap al desenvolupament de Serveis Professionals Farmacèutics va començar fa molts anys a Catalunya de la mà dels Col·legis de Farmacèutics.

El col·lectiu farmacèutic català va optar per què la farmàcia fos reconeguda en el nostre entorn com a centre sanitari més enllà de la seva actuació tradicional i al farmacèutic com a professional sanitari, més enllà del seu rol de dispensador de medicaments.

Una de les primeres iniciatives novadores que es va realitzar va ser el Llibre Blanc per a la integració de les activitats preventives a la farmàcia ^[15]. Aquest llibre era conseqüència d'un annex al Concert i va significar com a tret diferencial que per primera vegada el Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya i el Departament de Salut acordaven un document d'activitat professional a Catalunya. A més, l'activitat no era únicament sobre medicaments sinó també sobre la funció del farmacèutic comunitari en el camp de la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia. Aquell mateix any 1996 es va concertar que disposessin de la formació necessària i dels espais i requeriments instrumentals adequats, podien participar en el Programa de manteniment de metadona, que avui reconeixem com a primer servei professional concertat.

No podem assegurar que sense aquells acords no haguéssim arribat on som, però la realitat es que avui comptem amb documents que marquen com ha de ser el camí cap a la concertació de serveis a Catalunya dins

d'un model integrat d'atenció farmacèutica comunitària que defineix quin és procediment per a l'aprovació, implantació i gestió de la cartera de serveis, en forma d'annexos al Concert amb el Servei Català de la Salut ^{[16],[17]}. A més el Pla de Salut 2011-2015 ^[18] recull en les línees estratègiques la incorporació de les farmàcies com agents de salut comunitària a través d'accions de suport al sistema assistencial i de salut pública, reforçant el continu d'atenció i millorant l'accessibilitat i eficiència de la salut comunitària.

En els darrers vint anys han hagut molts canvis: demogràfics, amb un envelliment creixent de la població lo qual comporta l'atenció a pacients cada cop més crònics, que disposen de major accés a la informació sanitària i a les noves tecnologies. Des del 2008, s'ha afegit la problemàtica dels recursos sanitaris públics minvants i uns ingressos a la farmàcia, derivats de la dispensació de medicaments, decreixents.

Durant aquest temps, les farmàcies s'han modernitzat i s'han adaptat per ser reconegudes com a centres de salut i han continuat essent l'establiment sanitari que la població reconeix com a més accessible. El farmacèutic comunitari ha avançat molt quant a coneixements i els nous llicenciats i graduats disposen de coneixements i habilitats impensables fa temps. No obstant això, la formació continuada avui és reconeix com a element indispensable per al desenvolupament dels professionals i la implementació de nous serveis professionals.

La professió ha navegat per diverses corrents –farmàcia clínica, atenció farmacèutica ^{[19],[20]}, farmàcia assistencial, serveis professionals- sempre amb un mateix objectiu: que el farmacèutic fos reconegut com a professional sanitari que pot assumir responsabilitats envers la farmacoteràpia i la salut dels ciutadans, més enllà de posar els medicaments a l'abast dels ciutadans amb les màximes garanties.

No vull deixar passar l'oportunitat de recordar en aquest discurs que quan es parla de Serveis Professionals, cal deixar clares unes premisses: Ni tot el que fa o pot fer el farmacèutic a la farmàcia són serveis, ni tot el que es pot desenvolupar en una farmàcia són serveis farmacèutics.

Per això cal tenir present la definició de Serveis Professionals Farmacèutics Assistencials de Farmàcia Comunitària. La definició acordada per *Foro de Atención Farmacèutica* es la següent: “Son aquelles activitats sanitàries prestades des de la farmàcia comunitària per un Farmacèutic

que utilitza les seves competències professionals per a la prevenció de la infermetat i la millora tant de la salut de la població com la dels destinataris dels medicaments i productes sanitaris, desenvolupant un paper actiu en la optimització del procés d'ús i dels resultats dels tractaments. Aquestes activitats, alineades amb els objectius generals del sistema sanitari, tenen entitat pròpia, amb definició, fins, procediments i sistemes de documentació, que permeten la seva avaluació i retribució, garantint la seva universalitat, continuïtat i sostenibilitat”.

Quant a la classificació dels Serveis Farmacèutics cal diferenciar per una banda, aquells que son d'Atenció Farmacèutica, estan lligats als medicaments i per tant podem defensar que li son de competència exclusiva al farmacèutic. Exemples són la Indicació Farmacèutica o el Seguiment Farmacoterapèutic.

Per altra banda estan els relacionats amb els Cribratges, la Promoció de la Salut i l'Educació Sanitària. Per a aquests hem de ser conscients que no es pot defensar cap exclusivitat sinó que s'han de proveir amb la possible competència d'altres professionals sanitaris. Davant la competència s'ha d'oferir qualitat, efectivitat i eficiència, tornant a esser cabdal la formació específica.

Per dur a terme un Servei Farmacèutic és necessari complir amb els requeriments de la definició i comptar amb un procediment detallat que contempli:

L'Objectiu, l'Impacte Assistencial i Econòmic que haurà d'estar d'acord amb les prioritats marcades pel Pla de Salut, la Guia d'actuació, els Indicadors de Procés i de Resultat, els Requeriments Formatius i d'espai, l'Anàlisi de costos, el Registre i seguiment de resultats i la corresponent Avaluació.

Quant als requeriments formatius, s'ha de contemplar la Formació específica, que pot fonamentar-se en una actualització de coneixements o en la incorporació de coneixements específics tan per a realitzar la pròpia activitat com per poder seguir el procediment determinat.

L'adquisició d'aquests coneixements és imprescindible quan es tracta de serveis concertats amb l'administració pública. Però els Col·legis de Farmacèutics catalans vetllen per proporcionar també formació als farmacèutics per poder portar a terme serveis no concertats. Són bons

exemples la “Guia d’intervenció farmacèutica per a l’abordatge del fumador des de la Farmàcia Comunitària” ^{[21],[22]}, per abordar el servei de Deshabitució Tabàquica, i la “Guia d’actuació farmacèutica davant del mal de gola” ^[23], per emprendre el triatge des de la farmàcia de faringitis bacterianes amb la realització del Test Strep A i en cas positiu derivar el pacient al metge. Ambdues Guies compten amb els conseqüents cursos de formació que faciliten la prestació d’aquests serveis al farmacèutic amb la màxima qualitat.

4.3 Normativa legal

L’avenç en qualitat i en necessitat per al desenvolupament dels nous serveis professionals ha anat en paral·lel al reconeixement legal del deure de la formació continuada per als professionals sanitaris.

La Llei de Cohesió i qualitat del Sistema Nacional de Salut del 2003 ^[24], va establir dins dels exercicis de les competències en matèria de farmàcia i com una de les accions encaminades a l’ús racional del medicament, els Programes de de formació continua dels professionals que els permeti una constant incorporació de coneixements sobre nous medicaments i l’actualització sobre l’eficàcia i l’efectivitat.

El mateix any 2003 es va aprovar la Llei d’ordenació de les professions sanitàries ^[25], que va establir com a principi general que la formació continuada és el procés d’ensenyament i aprenentatge actiu i permanent al que tenen dret i obligació els professionals sanitaris, que s’inicia al finalitzar els estudis de pregrau o d’especialització i que està destinat a actualitzar i millorar els coneixements, habilitats i actituds dels professionals sanitaris davant l’evolució científica i tecnològica i les demandes i necessitats, tant socials com del propi sistema sanitari. Així mateix, estableix com a objectius de la formació continuada:

- a) Garantir l’actualització dels coneixements dels professionals i la permanent millora de la seva qualificació, així com incentivar-los en el seu treball diari i incrementar la seva motivació professional.
- b) Potenciar la capacitat dels professionals per efectuar una valoració equilibrada de l’ús dels recursos sanitaris en relació amb el benefici individual, social i col·lectiu que del seu ús pugui derivar-se.

- c) Generalitzar el coneixement, per part dels professionals, dels aspectes científics, tècnics, ètics, legals, socials i econòmics del sistema sanitari.
- d) Millorar en els propis professionals la percepció dels seu paper social, com a agents individuals en un sistema general d'atenció de salut i de les exigències ètiques que això comporta.
- e) Possibilitar l'establiment d'instruments de comunicació entre els professionals sanitaris.

La llei a més estableix en el seu article 34 la constitució d'una Comissió de Formació Continuada amb la finalitat d'harmonitzar l'exercici de les funcions de les administracions sanitàries públiques. Al mateix temps, l'article 35 de la llei es refereix a l'acreditació de centres, activitats i professions. La composició i funcions d'aquesta Comissió va quedar determinada en el corresponent Reial Decret del 2007 ^[26].

4.4. L'acreditació a Catalunya

Un pas més endavant quan a la qualitat de les activitats de formació farmacèutica continuada, és l'actuació en la que Catalunya va ser pionera, amb la constitució l'any 2001 del Consell Català de Formació Farmacèutica Continuada a través d'un ordre de del llavors conseller en Cap, Artur Mas, a proposta conjunta dels consellers de Sanitat i Seguretat Social i d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació, quedant llavors adscrit al Departament de Sanitat ^[27].

Aquest Ordre va crear un òrgan interdepartamental que, integrat per totes les entitats implicades, possibilités la coordinació dels esforços que s'estaven fent fins aleshores d'una manera dispersa per assegurar la qualitat de les activitats de formació adreçades a farmacèutics i al mateix temps contribuís a implantar, seguint el model iniciat en l'àmbit de la formació mèdica continuada, un sistema d'acreditació a Catalunya que servís com a referent a la demanda creixent de formació en l'àmbit farmacèutic.

Les funcions determinades per al Consell Català de Formació Continuada van ser:

- a) L'estudi i la prioritització de les necessitats dels farmacèutics en exercici professional en matèria de formació sobre la base de criteris de planificació i orientació professional.
- b) L'anàlisi dels mètodes educatius que hauries d'emprar en la solució de les necessitats detectades.
- c) L'estudi i la proposta d'ordenació dels recursos disponibles per a la cobertura de les necessitats observades, d'acord amb la metodologia educativa adoptada.
- d) L'elaboració d'un mapa de la formació farmacèutica continuada.
- e) L'acreditació, la validació i el reconeixement de la qualitat dels centres, els cursos, els seminaris, els estudis i altres activitats de formació farmacèutica continuada que siguin sotmesos a la seva consideració.
- f) El foment de les tasques de recerca de formació continuada.
- g) La proposta d'iniciatives i actuacions que millorin el grau d'operativitat i funcionament de la formació farmacèutica continuada a Catalunya.
- h) Ser l'òrgan de relació amb la Comissió de Formació Continuada del Sistema Nacional de Salut, pel que fa a l'àmbit de la formació farmacèutica continuada.

La composició d'aquest Consell estava constituïda per representants del Departament de Sanitat, del Departament d'Universitats i Recerca, de la Universitat de Barcelona, del Consell de Col·legis de Farmacèutics de Catalunya, de la Societat Catalana de Farmàcia Clínica de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears.

Un cop constituït aquest Consell, es van iniciar les activitats d'acreditació, validació i reconeixement de la qualitat dels centres i activitats de formació farmacèutica continuada, gràcies a l'impuls i la perseverança de la Direcció General de Recursos Sanitaris, sota la direcció de l'excel·lentíssim acadèmic Dr. Eugeni Sedano.

Durant els següents anys es va anar emplenant de contingut l'activitat d'aquest Consell amb la designació i formació dels avaluadors, la constitució de la corresponent secretaria tècnica. Es van realitzar jornades

específiques dirigides a les entitats proveïdores de formació que van permetre avaluar el procediment establert per a l'acreditació de la formació farmacèutica continuada.

En l'any 2006 i com a conseqüència de donar compliment al que havia enuncïava la Llei estatal d'ordenació de les professions sanitàries, en l'àmbit de la regulació de la formació continuada de tots els professionals sanitaris, es va publicar a Catalunya el Decret 407/2006, de 24 d'octubre, de creació del Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries i dels consells tècnics de formació continuada ^[28].

La publicació d'aquest decret que va incorporar el seguiment de la Formació Continuada de totes les professions sanitàries i la creació dels consells tècnics respectius per a cada professió, va implicar la introducció de canvis en la denominació i funcions atribuïdes fins aleshores als existents consells de Formació Mèdica Continuada i de Formació Farmacèutica Continuada.

Va quedar establert que els consells tècnics de formació continuada de les diferents professions sanitàries tinguessin les funcions següents:

- a) Analitzar les necessitats de formació continuada dels professionals del seu àmbit.
- b) Proposar a l'òrgan competent del Departament de Salut, per delegació del Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries, l'acreditació d'activitats, programes i centres de formació continuada del seu àmbit professional.
- c) Proposar, per delegació del Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries, plans d'auditoria i avaluació de les activitats, els programes i els centres de formació continuada que s'hagin acreditat, en l'àmbit de la professió respectiva, així com coordinar les activitats d'avaluació.
- d) Fer propostes, per delegació del Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries, per a la regulació del procés d'acreditació d'activitats, programes i centres de formació continuada pel que fa a l'àmbit de la professió respectiva, i informar les disposicions reguladores.

- e) Promoure la investigació en el camp de la formació continuada i dels seus mètodes.
- f) Altres que les siguin assignades pel Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries.

L'any 2009, el Decret 23/2009, de 17 de febrer ^[29] estableix la definitiva composició del plenari del Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries i l'adaptació que hauran de fer els Consells Tècnics de Formació Mèdica i Farmacèutica respectivament, quant a regim de composició, estructura i normes de funcionament.

Des de la seva constitució, he tingut l'honor de presidir el Consell Tècnic de Farmàcia, des del qual s'han dut a terme les funcions assignades.

La mitjana d'activitats acreditades anualment pel Consell Tècnic de Farmàcia es de 125 activitats, una quarta part de les quals són no presencials. La durada és de 8 hores per activitat amb uns 2,8 crèdits de mitjana per activitat. La major part de les activitats acreditades son organitzades pels propis col·legis de Farmacèutics i les temàtiques majoritàries son l'Atenció Farmacèutica i la Farmacologia.

Des d'aquest Consell Tècnic també s'ha dut a terme un anàlisi crític identificant punts febles del sistema d'acreditació, havent-se elevat al Ple els següents elements per a la millora en el sistema d'acreditació:

- Revisar els criteris d'acreditació acordats a la Comissió de Formació Continuada del Sistema Nacional de Salut, per aconseguir la correlació més concordant entre els crèdits que atorguen les diferents Comunitats Autònomes. Per aquest motiu es va proposar:
- Definir formalment el perfil dels avaluadors i la formació necessària per a poder participar en el procés d'avaluació.
- Identificar indicadors que permetin fer un seguiment del procés d'acreditació en les diferents Comunitats Autònomes.
- Establir mecanismes d'auditoria per avaluar si els criteris acordats s'estan aplicant de manera homogènia i d'acord a l'establert.

Amb la màxima sinceritat també els vull traslladar que aquestes apor-

tacions que s'han fet des del Consell Tècnic de Farmàcia cap al Ple no han vist recollit cap fruit. Desitgem i estem convençuts que amb la nova fase d'organització del Departament de Salut, es puguin assumir les aportacions fetes i s'avanci tant el l'operativitat del Consell Tècnic com en el ple desenvolupament de les funcions que el Consell Català de les Professions Sanitàries te assignades.

5. Futur

La Formació continuada és essencial per a què els professionals sanitaris i per tant els farmacèutics mantinguin les competències al llarg de la seva vida professional, durant la qual sense dubte es van plantejant nous reptes de responsabilitats professionals.

He defensat en aquest discurs que la formació continuada és l'instrument conductor per aconseguir que els nous serveis professionals que demanden els pacients, la societat i el sistema sanitari es puguin desenvolupar. Les activitats formatives proporcionen coneixements, habilitats i condueixen a adoptar actituds professionals cada cop més compromeses amb la responsabilitat professional de vetllar per que s'aconsegueixin resultats òptims de la farmacoteràpia, però no poden ser una finalitat per si mateixes.

La Formació Continuada també ha de ser per al farmacèutic l'element essencial del nou repte de futur immediat que representa el Desenvolupament Professional Continuat Individual (DPCI).

5.1. Desenvolupament Professional Continuat Individual

La participació en activitats formatives no és sinònim d'avaluació objectiva de l'adquisició o del manteniment de les competències professionals, tot i que és fonamental en la millora i manteniment competencial i per tant haurà de jugar un paper molt rellevant encara que no exclusiu en l'avaluació dels professionals. Com s'ha exposat anteriorment, les activitats de formació continuada acreditades han d'estar orientades a les tasques que fa el professional i evitar la simple acumulació de crèdits formatius sense relació amb l'activitat professional.

La Llei d'ordenació de les professions sanitàries del 2003 en el seu títol III aborda per primera vegada en una llei estatal els principis generals comuns i homologables del Desenvolupament professional i el seu reconeixement, però inclou bàsicament elements propis relacionats més directament amb el concepte de carrera professional. En concret cita que “constitueix el sistema de reconeixement del desenvolupament professional dels professionals sanitaris, consistent en el reconeixement públic, exprés i de forma individualitzada, del desenvolupament assolit per un professional sanitari quan a coneixements, experiència de les tasques assistencials, docents i d'investigació, així com quan al compliment dels objectius assistencials i investigadors de l'organització en la que presten els seus serveis”.

El Llibre Blanc de les Professions Sanitàries a Catalunya del 2003^[30] va abordar el desenvolupament professional continuat en el sistema sanitari com a una necessitat i una exigència per a l'optimització de la qualitat assistencial que ha de rebre el ciutadà. El document considera que la validació/certificació i la revalidació/recertificació de la competència professional haurien de ser instruments de garantia social de la qualitat de l'atenció sanitària prestada a la població.

El concepte de DPCI, d'acord amb el que es va definir al Document específic elaborat per la comissió per al desenvolupament operatiu del Llibre Blanc de les Professions Sanitàries a Catalunya l'any 2005 ^[31], s'entén des d'una perspectiva global i integradora dels elements de formació, de valoració de l'activitat assistencial, docent i investigadora, de la pròpia capacitat de resposta als canvis de l'entorn, de la capacitat de reflexió sobre la pròpia pràctica i la seva repercussió social i, en definitiva, del progrés competencial i de la seva avaluació i reconeixement.

La carrera professional és el resultat de la valoració de diferents elements del DPCI en relació al context laboral, de l'empresa a la que presta els seus serveis el sanitari, però en cap cas es poden considerar sinònims. El DPCI està més vinculat a la pròpia societat i a les institucions i organitzacions professionals que a l'àmbit laboral. DPCI i carrera professional poden seguir línees paral·leles però no necessàriament han d'esser coincidents i progressar al mateix ritme. El DPCI agrupa el conjunt de components que integren la trajectòria de progrés d'un professional i dels mecanismes amb que es doten les administracions però sobretot les institucions professionals i, en definitiva, la mateixa societat per avaluar-los i reconèixer-los en un marc de garantia

de la qualitat i seguretat de les actuacions professionals.

Conceptualment la DPCI es pot definir amb les següents premisses:

1. És una obligació ètica/deontològica intrínseca en el compromís social de les professions sanitàries.
2. Implica una resposta als requeriments de la pràctica. Cada vegada més experta i més complexa, ampliant i consolidant coneixements, habilitats, i actituds pròpies i específiques de cada professió.
3. El propi professional de forma autònoma i com a resposta als requeriments ètics i de bona pràctica es fixa les fites de desenvolupament i creixement professional.
4. Comporta el reconeixement social, de l'organització i de la societat científica cap al professional. Per això cal promoure mesures que potenciïn la valoració, el premi i reconeixement, sense discriminacions ni tractes privilegiats o de favor.
5. Ha de tenir en compte les competències específiques de cada professió al ser avaluat
6. Ha de ser acreditat en el si de l'àmbit professional, per tant l'acreditació correspon a les associacions professionals.
7. Comporta que en el si de l'organització, a un major nivell de DPCI li correspongui l'assignació de llocs de treball més complexes, adequats al major nivell competencial en les diferents funcions d'assistència, docència, recerca i gestió.

L'objectiu del sistema de desenvolupament professional continuat individual recau en la implicació i la incentivació dels professionals dins d'un context sanitari determinat, tot mantenint i millorant la competència professional individual, i sempre amb la finalitat immediata d'oferir al ciutadà la millor qualitat en l'atenció sanitària i en els serveis que es presten.

El DPCI inclou tot el conjunt d'iniciatives orientades a mantenir i millorar la competència professional individual al llarg de la vida, adaptant-la en cada moment a les noves necessitats del sistema sanitari.

Suposa doncs, un pas més enllà del concepte tradicional de Formació Continuada, essent els seus objectius fonamentals:

- Mantenir i millorar la competència professional individual.
- Garantir la qualitat i seguretat de l'actuació professional.
- Reconèixer l'esforç individual en el manteniment de la competència.
- Reconèixer les capacitats d'adaptació als canvis i a les noves necessitats.

La Formació Continuada ha de ser un element fonamental en el DPCI, però no ha de ser l'únic. Per això, el conjunt d'iniciatives que es relacionen amb el DPCI es poden diferenciar en els següents àmbits:

1.- Formació Continuada

Està definida formalment com el conjunt d'activitats formatives que el professional realitza al llarg de la seva vida, un cop obtinguda la titulació bàsica i la de l'especialitat corresponent. L'objectiu fonamental és el manteniment i la millora de la competència individual. Ja hem dit anteriorment que la Llei d'ordenació de les professions sanitàries estableix que és un dret i alhora un deure de tots els professionals sanitaris.

2.- Activitat Assistencial

Inclou l'assistència pròpiament dita orientada als pacients, la gestió clínica que comporta la responsabilitat envers la qualitat i eficiència de les actuacions assistencials, i la implicació activa en les activitats que desenvolupa la organització assistencial.

3.- Activitats de Recerca, Docència i perfeccionament professional

Compren activitats de recerca bàsica, publicacions, participació en reunions científiques, docència i estades professionals en centres qualificats.

4.- Ètica i Professionalisme

Aquest àmbit ha de ser transversal a tots els anteriors, i ha d'impregnar totes les activitats dels professional.

El Desenvolupament Professional Continuado comporta el procés d'ac-

tualització i millora competencial permanent del sanitari al llarg de la seva vida professional. A efectes pràctics aquest esforç individual s'ha de traduir en aplicació per a l'autoregulació professional i per a la promoció individual que comporten el que internacionalment s'anomena revalidació ^[32].

En el nostre entorn la introducció d'aquests conceptes està poc arrelada, més pròpia de l'àmbit anglosaxó. El desplegament del Desenvolupament Professional Continuat Individual ha de fer-se possible en mans dels col·legis professionals, amb la col·laboració de les societats científiques, en un context d'autoregulació de la professió, àmbit que els és propi.

5.2. Desenvolupament Continuado Professional en el marc farmacèutic internacional

La Federació Farmacèutica Internacional va aprovar l'any 2002 una Declaració de principis professionals i desenvolupament professional continuat ^[33]. El document estableix que mantenir la competència al llarg d'una carrera durant la qual es plantegen noves i reptadores responsabilitats professionals, és un requeriment ètic fonamental per a tots els professionals de la salut. La FIP ha reconegut i plasmat aquesta responsabilitat en successius documents:

- 8è principi de Codi d'ètica ^[34] per a farmacèutics on diu “assegurar la competència en cada servei farmacèutic subministrat, per mitjans de la continua actualització de coneixements i habilitats”.
- Document Normes per a la qualitat dels Serveis Farmacèutics ^[35] on estableix “Els farmacèutics en cada escenari de l'exercici de la professió hauran d'acceptar la responsabilitat personal pel manteniment i la determinació de la seva competència al llarg de la seva vida professional”, i “Les organitzacions farmacèutiques nacionals haurien de prendre acció també per assegurar que l'educació farmacèutica, tan abans de l'inici com al final dels estudis universitaris, compti amb elements que equipin als farmacèutics per al paper que hauran de desenvolupar en pràctica hospitalària i comunitària”.

- Declaració de principis sobre Bones Pràctiques d'Educació Farmacèutica ^[36], on es cita que “L'educació continuada professional ha de ser un compromís de per vida per a cada farmacèutic que practiqui la professió”.

Aquesta Declaració de principis professionals de la FIP recorda que els farmacèutics són professionals de la salut que tenen com a responsabilitat mirar de garantir que les persones obtinguin el major benefici terapèutic dels seus tractaments amb medicaments. Això implica que han de mantenir-se al corrent del desenvolupament de les pràctiques farmacèutiques i les ciències farmacèutiques.

En alguns països els organismes que s'encarreguen de regular els assumptes farmacèutics ja exigeixen que es demostrï, a intervals establerts, la participació del farmacèutic en programes de Desenvolupament Professional Continuït com un requisit per a la revalidació del dret a practicar la professió. Així mateix com ja s'ha dit anteriorment, el DPC és molt més que la simple participació en programes d'educació continuada, que per si mateixos no necessàriament representen un canvi positiu en la pràctica professional ni una millora dels resultats de l'assistència sanitària ^[37].

Més recentment, l'any 2014 la Federació Farmacèutica Internacional va publicar el document “Continuing Professional Development/Continuing Education in Pharmacy: Global Report” ^[38], en el que s'exposen els resultats de l'anàlisi que per primera vegada es fa a nivell mundial sobre la varietat de sistemes de formació continuada que es segueixen en els diferents països. El mateix document també exposa els resultats sobre l'enquesta que van contestar els diferents països integrants de la FIP sobre els Sistemes de Desenvolupament Continuït que segueixen les estructures professionals. Com a conclusions s'extreu que el DPC s'està implementant de manera gradual però de manera incremental en tots els països, essent un objectiu d'interès per part de totes les associacions professionals farmacèutiques.

6. Conclusions

1. Per a l'exercici del farmacèutic que necessita i exigeix la societat del segle XXI és imprescindible, la formació continuada del farmacèutic comunitari. Aquesta formació ha de proporcionar coneixements però també és indispensable que contribueixi a millorar l'activitat

professional i sigui objecte del desenvolupament dels serveis professionals farmacèutics.

2. El binomi “formació continuada – nous serveis professionals” es bidireccional. Podem afirmar que la primera és necessària per als segons i alhora que el desenvolupament dels Serveis no serà possible sense la necessària formació actualitzada dels farmacèutics.
3. El farmacèutic ha avançat molt quant a coneixements i els nous graduats disposen de coneixements i habilitats impensables fa temps. No obstant això, la formació continuada avui es reconeix com a element indispensable per al desenvolupament dels professionals i la implementació de nous serveis professionals.
4. Catalunya ha estat pionera en assegurar la qualitat de les activitats de formació adreçades a farmacèutics i contribuir a implantar un sistema d'acreditació que serveix com a referent a la demanda creixent de formació en l'àmbit farmacèutic.
5. Les activitats formatives proporcionen coneixements, habilitats i condueixen a adoptar actituds professionals cada cop més compromeses amb la responsabilitat professional de vetllar per que s'aconsegueixin resultats òptims de la farmacoteràpia, però no poden ser una finalitat per si mateixes.
6. El Desenvolupament Professional Continuat Individual comporta el procés d'actualització i millora competencial permanent del sanitari al llarg de la seva vida professional. A efectes pràctics aquest esforç individual s'ha d'aplicar per a la promoció individual i en l'autoregulació professional.
7. La implementació del DPC dels farmacèutics s'ha de fer possible a través dels Col·legis professionals amb la col·laboració de les societats científiques.

7. Bibliografia

1. Resolució de 23 de novembre de 1992, de la Universitat de Barcelona,

per la que es fa públic el pla d'estudis de la Llicenciatura a la Facultat de Farmàcia d'aquesta Universitat. BOE de 22 de gener. N° 19. 1993.

2. Mariño EL. De la Farmacia galénica a la Farmacia Clínica y Atención Farmacéutica con el horizonte del "Medication Therapy Management". Discurso de Ingreso Academia Iberoamericana de Farmacia Granada-Sevilla. 2010.
3. Gascón MP. Farmàcia comunitària: aproximació a la Farmàcia clínica. Tesi doctoral Facultat de Farmàcia Universitat de Barcelona. 1991.
4. Butlletí Informatiu. Col·legi de Farmacèutics de Barcelona. 1982; Vol XIII. Any XIII, núm. 147: 8-13.
5. Butlletí Informatiu. Col·legi de Farmacèutics de Barcelona. 1987; Vol XVII. Any XVII, núm. 191: 42-43.
6. Butlletí Informatiu. Col·legi de Farmacèutics de Barcelona. 1987; Vol XVIII. Any XVIII, núm. 200: 24.
7. Gascón MP. La formación continuada, instrumento para la actualización y profesionalización del farmacéutico. El Farmacéutico 1988; 56:87-93.
8. Bassons M^aT, Selva C, Gascón MP. Estudio piloto de Farmacovigilancia a cargo de farmacéuticos. Comunicación VII Jornadas Farmacéuticas Españolas. Palma de Mallorca, 1989.
9. Llei 29/2006, de 26 de juliol, de garanties i ús racional dels medicaments i productes sanitaris. BOE, 27 de juliol de 2006, núm. 178, pp.28122-65.
10. Reial Decret 577/2013, de 26 de juliol, pel que es regula la farmacovigilància de medicaments d'ús humà. BOE, 27 de juliol de 2013, núm. 179, pp.55066.
11. Fundación Pharmaceutical Care España. Disponible a:
<http://www.pharmaceutical-care.org/controler.php?secc=index>
12. Col·legi de Farmacèutics de Barcelona. Memòria 2014. 2014.

13. Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya. Guia de Seguiment Farmacoterapèutic amb sistemes personalitzats de dosificació. 2012.
14. Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya. Guia de Seguiment Farmacoterapèutic amb sistemes personalitzats de dosificació. Actualització Abril 2014.
15. Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya i Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya. Llibre Blanc per a la integració de les activitats preventives a l'Oficina de Farmàcia. 1997.
16. Annex Cartera de Serveis. Concert d'Atenció Farmacèutica entre el Servei Català de la Salut i El Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya. 2010.
17. Annex Disseny i Gestió de la Cartera de Serveis de les oficines de farmàcia de Catalunya. Procediment de treball. Concert d'Atenció Farmacèutica entre el Servei Català de la Salut i El Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya. 2012.
18. Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya. Pla de Salut de Catalunya 2011-15.
19. Foro de Atención Farmacéutica. Documento de Consenso. 2008.
20. Foro de Atención Farmacéutica. Guía práctica para los servicios de atención farmacéutica en farmacia comunitaria. 2010.
21. Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya. Guia d'intervenció farmacèutica per a l'abordatge del fumador des de la farmàcia comunitària. 2008.
22. Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya. Guia d'intervenció farmacèutica per a l'abordatge del fumador des de la farmàcia comunitària. Actualització 1. 2015.
23. Consell de Col·legis Farmacèutics de Catalunya. Guia d'actuació farmacèutica. Mal de gola. 2014.
24. Llei 16/2003, de 28 de maig, de cohesió i qualitat del Sistema Nacional de Salut. BOE, 29 de maig de 2003, núm. 128, pp.20567-88.

25. Llei 44/2003, de 21 de novembre, d'ordenació de les professions sanitàries. BOE, 22 de novembre, núm. 280, pp.41442-58.
26. Reial Decret 1142/2007, de 31 d'agost, pel que es determina la composició i funcions de la Comissió de Formació Continuada de les Professions Sanitàries i es regula el sistema d'acreditació de la formació continuada. BOE, de 14 de septiembre de 2007, núm. 221, pp.37544-46.
27. Ordre de 9 de febrer del 2001, per la qual es crea el Consell Català de Formació Farmacèutica Continuada. DOGC, 26 de febrer de 2001, núm. 3335, pp.2638-9.
28. Decret 407/2006, de 24 d'octubre, de creació del Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries i dels consells tècnics de formació continuada. DOGC, 26 d'octubre de 2006, núm. 4748, pp.44909-44910.
29. Decret 23/2009, de 17 de febrer, de modificació del Decret 407/2006, de 24 d'octubre, de creació del Consell Català de Formació Continuada de les Professions Sanitàries i dels consells tècnics de formació continuada. DOGC, 19 de febrer de 2009, núm. 5322, pp.13248-13251.
30. Llibre Banc de les Professions Sanitàries a Catalunya. Departament de Salut, 2003.
31. Comissió per al desenvolupament operatiu del Llibre Blanc de les Professions Sanitàries a Catalunya. Desenvolupament professional continuat (DPC) Individual. Document de treball. Departament de Salut, 2005. Disponible a http://canalsalut.gencat.cat/web/.content/home_canal_salut/professionals/recursos/altres_recursos_interes/estudis/01_ambit_professional/documents/document_de_treball_desenvolupament_professional_continuat_individual.pdf
32. Pardell H et all. Sistema de desenvolupament professional v.s carrera professional. Ponència 1. 2n Congrés de la Profesió Mèdica de Catalunya. Tarragona, 2008.
33. Federació Farmacèutica Internacional (FIP). Declaració de principis professionals. Desenvolupament professional continuat. The

Hague, 2002.

34. Federació Farmacèutica Internacional (FIP). Declaració de la FIP sobre Normes Professionals: Codi d'Ètica per a Farmacèutics. Vancouver 1997.
35. Federació Farmacèutica Internacional (FIP). Normes per a la Qualitat dels Serveis Farmacèutics, Tokio 1993 (revisada 1997), aprovada per la OMS en abril de 1997.
36. Federació Farmacèutica Internacional (FIP). Declaració de Principis de la FIP- Bones Pràctiques d'Educació Farmacèutica. Viena 2000.
37. Impacte en l'educació mèdica formal continuada. JAMA. 1999; 282:867-74.
38. Federació Farmacèutica Internacional (FIP). Continuing Professional Development/Continuing Education in Pharmacy: global Report. The Hague, 2014.

